

terpretacije besedil – kolikor je le mogoče učencem glasno berejo v nadaljevanjih. Ob šolski interpretaciji besedil si je preprosto treba vzeti čas za branje. Učitelji naj spodbujajo tudi starše, da berejo svojim otrokom vse prvo triletno osnovne šole (projekt družinskega branja, predšolska bralna značka ipd.).

Branje v nadaljevanjih povezuje šolsko branje (besedil v berilih) z branjem v prostem času in z domom, kar pa seveda poteka z obiski knjižnice in izposajo gradiva po željah otrok.

Oblikovanje pozitivnega stališča do književnosti naj torej poteka tudi s spodbujanjem dejavnosti, ki sodijo v dolgoročno motivacijo za branje. Med njimi je osrednja bralna značka, ki ves čas svojega obstoja in razvoja dopolnjuje pouk slovenskega jezika in književnosti. Zasnovana je tako, da pomaga dosegati cilje pouka; bralci pri branju za bralno značko uporabljajo to, kar so pridobili v okviru rednega pouka in kar pridobijo v okviru bralne značke, uporabljajo tudi pri rednem pouku književnosti.

Vendar je bralna značka interesna dejavnost v okviru osnovne šole; učenci se vanjo vključujejo prostovoljno (Perko, 1997)

Bralna značka za izvajanje dejavnosti uporablja delno šolsko knjižnico z njenim fondom knjig, obenem pa spodbuja sodelovanje med šolskimi in splošnimi knjižnicami, saj je fond za prostočasno branje vse bolj domena splošnih knjižnic. Od bibliopedagoškega dela v knjižnicah delno prevzema ustrezne oblike za motiviranje in preverjanje branja in mentorji uporabljajo anotirane priporočilne sezname knjig, ki jih vsako leto pripravlja Pionirska knjižnica (enota Knjižnice Otona Župančiča) v Ljubljani.

Literatura

Perko, M. 1997. *Bralna značka*. Diplomski naloga. Ljubljana: Filozofska fakulteta.

Slovenščina, učni načrt za osnovno šolo, april 1998. Medpredmetna kurikularna komisija za slovenščino. Spletna stran Ministrstva za šolstvo in šport.

Robert Titan Felix

ZEMLJEVIDI OTROKOVEGA POPOTOVANJA V ODRASLOST

Ko so me povabili, da se kot zunanji opazovalec (nevpleten, ker nisem ne izbornik ne ustvarjalec otroške ali mladinske literature oz. kandidat za izbor – se pravi, da se me berila konkretno ne dotikajo – a vendar dokaj dober poznavalec sodobne slovenske literature) sprehodim skozi berila za osnovno šolo, ki so v tem trenutku na razpolago, sem bil v nemajhni zadregi: področje zastavlja toliko raz-

ličnih vprašanj in ponuja toliko različnih možnosti (beril), da bi ga bilo mogoče z absolutno znanstveno verodostojnostjo prečesati samo z izčrpno analizo, ki bi daleč presegala meje referata. Zato sem se odločil, da zvesto sledim svoji poziciji »zunanjega opazovalca« in v maniri impresije o berilih za sodobno osnovno šolo poiščem lastne odgovore na tri (zame) ključna vprašanja, ki so se mi zastavila, in jih ponudim v razmislek.

Prvo vprašanje

Kot prvo me je zanimalo vprašanje, ki se ob prisotnosti tolikšnega števila beril na trgu, in še zlasti dejstva, da jih izdaja več različnih založb, vsiljuje kar samo od sebe: raznovrstnost ali kaotičnost? Svoboda izbire ali pa samo razporeditev kolača med različne, za ta segment trga nedvomno nadvse zainteresirane založnike? Celovita analiza, ki bi skušala podati dokončne odgovore, kot že rečeno, daleč presega meje tega razmisleka, zato primerjajmo dva najbolj izpostavljena momenta, ki naj služita kot ponazoritev obravnavane problematike: prvi in sedmi razred osnovne šole.

Ponudba za prvi razred osnovne šole kaže, da so ustvarjalci posameznih beril svoje uredniške strategije zastavili na različnih poteh oziroma možnostih, ki so otroku na voljo za učenje reflektiranja in ubesedovanja obdajajoče ga realnosti. *S slikanico se igram in učim* je zagotovo eden najkoristnejših pripomočkov pri opismenjevanju in razvijanju veščin ubesedovanja sveta, večina celostranskega slikovnega materiala, ki je prepleteno z umetnostnimi besedili, namenjenimi otroku, zajema iz okolja, ki otroka obdaja: družina, stanovanje, trgovina, hišni ljubljenci, igre in igrače, prazniki, pravljice, in ga vzpodbuja, da podoba prevaja v besede; medtem ko si je *Jaz pa berem* izbral ravno nasprotno pot, material iz ljudskega slovstva in umetnih besedil, namenjenih otrokom, pri čemer je opazno zastopana klasika otroške literature (*Maček Muri*, *Muca Copatarica*, *Rdeča kapica*, *Volk in sedem kozličkov*, *Sneguljčica*, *Kdo je napravil Vidku srajčico* ipd.), je nadgrajen s praznim prostorom »za risanje« oz. vizualno dopolnjevanje prebranega, pri čemer je seveda še najbolj izpostavljeno urjenje sposobnosti vizualizacije besedne informacije.

Posebej pa se velja pomuditi tudi pri *Mojem prvem berilu*, katerega presežek se mi zdi v tem, da klasično gradivo dopolnjuje z vključevanjem materiala, ki je otrokom domač, priljubljen že v najzgodnejšem obdobju (stripi, posnetki lutkovnih igric ipd.) – premišljeno vključevanje materiala, s katerim se otrok sreča v zgodnjem obdobju in ki je velikokrat na različnih mestih tretiran kot manjvreden, je pomembno, ker se tako šolstvo že od vsega začetka odmika možnostim razkola »v šoli – doma«, ki je v prejšnjih obdobjih znal pomeniti »tortura – zabava«. Pri tem berilu pa je pomemben tudi način, na katerega je ilustrirano, med posameznimi sklopi imaš občutek, da si vstopil vanje – se pravi, da si na lutkovni predstavi ali da listaš slikanico, s tem pa otroka nevsiljivo napotuje na nadgraditev, branje slikanice same ipd.

Sedmi razred zaradi drugačnega deleža in narave predpisanih vsebin seveda kaže povsem drugačno podobo. Če primerjamo obe berili, ki sta na razpolago, *Sreča se mi v pesmi smeje* in *Ta knjiga je zate*, opazimo, da se večina materiala podvaja – kako se v tem odraža sam učni načrt, je seveda ključno, vendar pa tega

nisem zajel v obravnavo – prisotne pa so tako klasične (*Martin Krpan, Kozlovska sodba v Višnji gori* itd.) kot sodobne vsebine (Feri Lainšček, Bina Štampe Žmavc, Niko Grafenauer, Dane Zajc itd.), zanimive pa so podrobnosti oz. razlike.

Posebnost berila *Ta knjiga je zate* je vključitev dveh besedil, ki spadate med večje uspešnice mladinske literature: *Harry Potter* in domača uspešnica *Košarkar naj bo*. Vključevanje žanrsko uspešne in odmevne literature je seveda tvegano, saj ni redko tarča napadov in očitkov o »plažnosti«, pri čemer so ustvarjalci tega berila zmogli zadosti poguma, da so ju uvrstili, saj gre nedvomno za besedili, ki nikakor nista šund, otroku pa sta tako znani in domači, da je njuna vključitev predvsem možnost premostitve prepada »v šoli – doma«, »dolgočasno – zabavno«.

Sreča se mi v pesmi smeje pa se odlikuje drugje. Prehod od mitične zavesti preko pravljničnega dojemanja sveta do racionalnega diskurza, ki se logično povezuje s svojim antipodom, fantastiko, je načrtan kot pot skozi posamezna besedila oz. linijo *Sveto pismo*, indijanska sveta knjiga *Popol Vuh* (ta povezava razkrije značilnosti mitičnih tekstov in onemogoča ideologizacijo), ljudskih pripovedi *Volkodlak, Kralj Matjaž, Vile Janeza Trdine do Srečnega velikana* Oscarja Wilda in Dese Muck *Pod milim nebom* (seveda se nekaj od teh vsebin podvaja tudi v berilu *Ta knjiga je zate*, le da so v tem primeru urejena v dosti bolj učinkovit lok, preko katerega lahko mladi bralec analizira in reflektira lastno pot skozi različne stopnje odnosa do sveta).

Sklep se ponuja sam od sebe: učitelj bo še najlažje kvalitetno zastavil pouk, če se bo poslužil vseh predpisanih pripomočkov in izkoristil njihove ključne točke. Seveda pa je to lažje v prvem kot sedmem razredu, saj sta v sedmem razredu berili zadosti podobni, da ne bo nihče zahteval od otrok, da samo zaradi »prednosti podrobnosti« kupijo kar obe. Veliko boljša rešitev od različnih ekip za različna berila in posledičnih izkoriščanj svetlih točk posameznih rešitev bi bila zbrati strokovnjake na enem mestu in njihove »izsledke« v enem berilu, ki bi bilo na razpolago vsem, vendar pa se to spričo kapitalskih razmerij ne zdi izvedljivo, saj bi bitko za pomemben tržni delež vrnilo na začetno točko, kar pa seveda nikomur ni v interesu, zato se zdi več možnosti za nekakšno salomonsko rešitev države, ki s tem nikomur ne škodi, saj ne tvega spopada z zainteresiranimi založniki z lastnimi ekspertnimi skupinami, pestrost ponudbe pa itak ne škodi nikomur. Problematična je predvsem možnost, da je lahko izbira posameznega učitelja tudi samo plod »(ne)srečne roke«.

Drugo vprašanje

Kot drugo vprašanje me je zanimala prisotnost sodobnih slovenskih mladinskih pisateljev v berilih za osnovno šolo, in predvsem, po kakšnih motivno-estetskih kriterijih so bila njihova dela vključevana. Z zadovoljstvom lahko ugotavljamo, da je prisotnost slovenskih mladinskih pisateljev v slovenskih berilih ne samo opazna, ampak že kar impozantna, v prvih razredih osnovne šole celo prevladujejo, med njimi pa najdemo tako klasike (Oton Župančič, Dane Zajc, Tone Pavček, Svetlana Makarovič, Kajetan Kovič, Niko Grafenauer, Polonca Kovič) kot tudi mlajše avtorje (Feri Lainšček, Bina Štampe Žmavc, Boris A. Novak).

Hvalevredno se mi zdi, da so za večino nalog, ki naj bi bile po učnem načrtu s pomočjo določenega besedila opravljene, urejevalci izbrali domače avtorje, kar še

posebej pride do izraza v zgodnejšem obdobju, medtem ko klasika svetovne otroške literature ni zapostavljena, ampak so domača in tuja besedila včasih sopostavljena na način, da otrok prehaja iz svetovne v domačo literaturo, ne da bi zapustil tematsko polje, s čimer se ob bok svetovno uveljavljenim čarovnicam in vragolijastim otrokom postavljajo domače ustreznice in izničuje občutek kvalitativne razlike med poljema. V višjih razredih osnovne šole zaradi obsega predpisanih vsebin številčnost domačih avtorjev seveda logično in sorazmerno upada, vendar pa je prisotnost še vedno opazna, pomembna se mi zdi predvsem težnja, da so klasične vsebine logično dopolnjujejo s sodobnimi v tematskih sklopih.

Na področju motivno-estetskega izbora pa se je večina izbornikov potrudila, da je izbrala besedila, v katerih je etično-didaktična nota vpletena kar se da nevsiljivo, izpostavljena pa je njihova humornost in sodobnost, pri čemer so opazno zastopana tudi nonsensna besedila, katerih vrednost je v tem, da otrok ob ukvarjanju z njimi nevsiljivo uri ustvarjalnost, razbremenjujejo pa ga presije šolskega dela.

Tretje vprašanje

Skoraj ni mogoče dvomiti v podmeno, da šolstvo ni samo razvijanje otrokovega kognitivnega, emotivnega in socialno-empativnega aparata, ampak v še večji meri njegovo (so)ustvarjanje (kakor je lucidno pokazal Vigotsky), zato se je vprašanje o etičnih dimenzijah obravnavanih beril zastavilo samo od sebe.

Pozoren sem bil na to, kakšnega otroka si ob izboru namišljajo posamezni izbiratelji, kakšnega otroka želijo sooblikovati oziroma kakšen je torej tisti zaželeni član družbe, ki se kot smer in cilj kaže na koncu otrokovega popotovanja skozi šolska leta.

Pomembno se mi zdi, da je iz šolstva popolnoma izginila ideologija, se pravi, da se otroci več ne izčrpavajo ob premlevanju herkulskih junaštev partizanov, prva beseda v njihovem besednjaku pa tudi ni več Tito, kar je seveda logično in pričakovano, vendar pa se na srečo na izpraznjeno mesto ni vsilila kaka druga ideologija, še manj pa je v šolstvo pripuščen patetičen potrošniški duh, ki z vsemi tistimi angelci, zvonci in podobnim v marsičem določa miselni horizont povprečnika v tem času. Prva leta, v katerih je poudarek predvsem na opismenjevanju in urjenju ubesedovanja sveta, ki otroka obdaja, so vsebine naravnane čim bolj na otrokovo lastno resničnost in svet pravljič, ki mu je v tistem obdobju blizu, etični momenti so tu seveda nevsiljivo vtakani, vendar pa je kljub temu v ospredju poudarek na igrivosti, s čimer otrok vstopi v »družbeni uk«, ne da bi povsem zapustil prostor igre.

Etični pouk, ki pride do izraza v višjih letnikih osnovne šole, se večinoma vrši preko klasičnih besedil, ki ponujajo možnost večplastnega branja in interpretacije (značilen primer je odlično besedilo Bogomira Magajne *Ananas*), pri čemer je poudarek na eni strani predvsem na klasičnih etičnih vrednotah človečnosti, po drugi strani pa je pretežni del odgovornosti nehote naložen učiteljem samim, ki nimajo na voljo kakega »katekizma našega sveta«, ampak se morajo do etičnih vrednot, ki naj jih posredujejo otrokom, skupaj z njimi dokopati sami. To je seveda veliko bolj zahtevno, a je edina možnost, da šola ostane neideološka, racionalistična institucija, kar je tudi njen namen. Za konec pa se mi zdi pomembno poudariti samo še delež nonsensnih besedil, ki so v berilih za višje razrede postavljene kot

protiutež etično profiliranim besedilom in omogočajo, da se mlad človek, ki se sooča s prvimi velikimi travmami svojega življenja (ljubezen, družina, vprašanje samopodobe in občutka vrednosti ipd.) za trenutek nekoliko oddahne in vrne v čaroben igrivi svet otroštva.

Summary
CHILDREN'S LITERATURE IN PRIMARY
SCHOOL READERS FOR SLOVENE

At the 11th meeting of Slovene writers of children's literature, which hosted more than 70 writers, literary theorists, librarians, editors and teachers, the journal »Otrok in knjiga« held a symposium on children's literature in primary school readers. The invited authors, who actively participated in writing the readers for the school year 2006/2007, introduced the criteria for their selection. The Ministry of Education and Sport confirmed on average three to four readers per school year, among which the teachers themselves have chosen one for the current year.

